

Vybrané aspekty učenia Jána Pavla II v kontexte rešpektovania života*

René Balák

Je nepochybniteľným faktom, že jedným z podstatných elementov učenia pápeža Jána Pavla II je náuka o dôstojnosti, neporovnateľnej hodnote a rešpektovaní ľudského života v jeho pozemskej ale i nadčasovej perspektíve¹.

Možno konštatovať, že pápež Ján Pavol II sa k problematike rešpektovania ľudského života vyjadroval s veľkou frekvenciou v encyklikách, exhortáciách, listoch, posolstvách, príhovoroch, homíliách a katechézach, čím sa prezentoval ako pápež veľmi citlivý a vnímavý na výzvy súčasného sveta. V niektorých dokumentoch sa pápež vyjadroval k problematike rešpektovania ľudského života priamo (hlavná téma) a v niektorých v súvislosti s inými závažnými problémami dnešného človeka², pričom akcentoval vzájomnú väzbu či kauzalitu jednotlivých problematik.

Avšak adresátom pápežovho učenia nie je len človek veriaci (katolíckeho či nekatolíckeho vyznania) ale každý človek dobrej vôle, čiže i veriaci patriaci mimo kresťanského kultu a vyznania, ba dokonca nie nábožensky orientované spektrum. V pápežovom učení možno reflektovať diverzifikáciu v komunikačnom prejave, sprostredkujúcom kresťanské posolstvo o dare života³.

1. Metodologické roviny argumentácie Jána Pavla II

V dokumentoch rôzneho stupňa významu, prezentujúcich učenie Jána Pavla II, sa primárne používa náboženská alebo teologická argumentácia ako aj im vlastná epistemológia, ale pápež sa nevyhýba ani filozoficko-etickým epistemologickým elementom, chcúc tak osloviť širšie spektrum. Vlastne chce poukázať na potrebu interdisciplinárneho vedeckého dialógu a komplemetárneho prínosu medzi prírodnými empirickými vedami, filozofiou a teológiou v problematike rešpektovania života, čím sa adekvátne naplní *relatio* medzi *fides et ratio* ľudskej osoby. Čiže pápež prezentuje podstatu *relatio* medzi tým, čo sa charakterizuje termínom *christianum* a tým, čo sa myslí pod termínom *humanum*, teda komplexnú pravdu o veľkosti človeka.

Veľmi do úvahy perspektívu mravného konania ľudského jedinca v otázkach postoja voči ľudskému životu (teologickomorálny aspekt nazerania) pápež vyjadruje potrebu interdisciplinárneho vzťahu morálnej teológie a filozofickej etiky, predpokladajúcej filozofickú antropológiu a metafyziku dobra⁴.

---

* Článok vznikol za podpory a v rámci grantu č. VEGA SR

¹ Táto časť pápežovho učenia je integrálnou súčasťou učenia magistéria cirkvi, napriek všetkým kontroverziám, iniciovaným rozličnými subjektami po zverejnení niektorých dokumentov, dotýkajúcich sa danej problematiky. Po zverejnení encykliky *Evangelium vitae* bola iniciovaná diskusia v médiách pre radikálny a kritický postoj pápeža ohľadne globálneho rozšírenia hrozných útokov na život nevinného človeka, najmä na počiatku a konci jeho života. Odborná teologická diskusia sa koncentrovala na formu niektorých (doktrínálnych a disciplinárnych) vyhlásení v encyklike ako aj na formálnosti (slávnostný spôsob) spojené s bodmi encykliky 57,62,65, v ktorých sa pápež vyjadruje k závažným morálnym problémom.

² Por. napr. *List rodinám* 9,11,12 (perspektíva daru života v manželstve a rodine); *Centesimus annus* 39(rodina svätých života), *Ecclesia in Europa* 95 – 96 (služiť životu), *Familiaris consortio* 28-35 (rodina v kontexte služby životu).

³ Niektoré dokumenty z jeho učenia majú široký okruh adresátov (encyklika *Evangelium vitae*, exhortácia *Familiaris consortio* či apoštolský list *Salvifici doloris*.), iné sú zverejnené pri konkrétnych príležitostiach a adresované konkrétnej skupine ľudí (Motu proprio *Dolentium hominum*, Apoštolská konštitúcia *Pastor bonus*, Motu Proprio *Vitae mysterium* alebo posolstvá a príhovory napr. k lekárom či špecializovaným pracovníkom vo sfére výskumu či zdravotníctva).

⁴ Por. Ján Pavol II. *Fides et ratio* 98.

Teda pri teologickomorálnom riešení problematiky ochrany života sa v tomto interdisciplinárnom dialógu bezpodmienečne predpokladá rešpektovanie kategórie objektívnej pravdy o dobre ale i o ľudskej slobode, ako o bytostnom dare, ktorý umožňuje osobe človeka špecificky ľudsky zadosťučiniť, tak prirodzenému etickému poriadku ako aj poriadku spásy⁵. V tom spočíva náležité aplikovanie filozofickej etiky v morálnej teológii, ak ide o morálny postoj ľudského jedinca voči daru života.

Vychádzajúc z teologickomorálnej perspektívy reflexie pápežovho učenia, možno poukázať na apel pápeža, ktorý zdôrazňuje primárnu potrebu rešpektu voči objektívnej pravde ako aj nezastupiteľnú úlohu korektného svedomia, schopného rozlišovať medzi dobrom a zlom⁶. Keďže pravda je prvým predpokladom slobody ľudskej osoby, tak je z pápežovho učenia evidentný jej význam pre teologickomorálnu perspektívu rešpektovania ľudského života.

Avšak je potrebné poznamenať, že filozofické implikácie v normatívnych vyjadreniach pápeža nie sú predmetom dôkladnej vysvetľujúcej analýzy ani netvorí fundament elementárnej doktrinálnej konštrukcie jeho učenia. Skôr poukazujú na dôležitosť zakorenenia normatívnych vyjadrení v prirodzenom poriadku vecí, ktorý je vlastný každému človeku bez ohľadu na jeho svetonázorovú alebo konfesiónálnu či nie konfesiónálnu orientáciu. Tento metodologický postup a hierarchia je diverzifikovaným prejavom úcty voči nie náboženskému spektru verejnosti (odbornej i laickej), ku ktorému smeruje kresťanské poslanstvo o rešpektovaní ľudského života.

2. Fundamentálne aspekty náuky Jána Pavla II o rešpektovaní ľudského života

Reflexia učenia Jána Pavla II o ľudskom živote poukazuje na skutočnosť, že ľudský život je chápaný v jeho podstatných rozmeroch, lebo sa rešpektuje vedecké poznanie dosiahnuté ľudským rozumom, v závislosti od vedeckej disciplíny koncentrujúce sa na sféru biologicko-fyzických procesov života človeka, ako aj na duchovné špecifikum života ľudskej osoby⁷. Ontologicky je ľudský život u Jána Pavla II spojený s prirodzenosťou človeka, ako bytosťou, ktorá je konštituovaná spirituálno-fyzickou jednotou. Je predsa evidentné, že človek je tým, kým je, vďaka tomu, že vlastne je. Preto nevyhnutnou podmienkou náležitej afirmácie prislúchajúcej človekovi z dôvodu, kým on je, je afirmácia toho, že on je, teda jeho existencie, čiže v realite sveta v ktorom človek existuje – afirmácia jeho života. Jedným z fundamentov pápežovho učenia je teda afirmácia ľudského života ako dobra stanovujúceho fundament a podmienku *sine qua non* afirmácie toho dobra, ktorým je človek sám v sebe.

Pápež vo svojom učení rešpektuje skutočnosť, že ľudský život má svoj prirodzený fundament v biologických procesoch fyzického tela človeka, ale akcentuje fakt, že plnosť výrazu dosahuje v spirituálnej aktivite ľudskej osoby, čiže biologický rozmer života človeka nepredstavuje jeho najvyššie dobro lebo „iba“ spolukonštituuje život ľudskej osoby v celom jej existenciálnom a duchovnom bohatstve. Biologická rovina života je v určitom zmysle bázou a stanovuje fundamentálnu hodnotu ľudského

⁵ Por. Ján Pavol II. *Veritatis splendor* 35 – 40.

⁶ Por. Ján Pavol II. *Veritatis splendor* 32.

⁷ Napríklad sebauvedomenie, myslenie, pamäť, slobody, vôľa, rozum, náboženská dimenzia ľudskej existencie. „Človek vo svojom tajomstve je čímsi viac ako len súhrnom biologických vlastností. Je fundamentálnou jednotou, ktorej biologický aspekt nie môže byť odtrhnutý od duchovného, rodinného a sociálneho zmeru, keď by to spôsobovalo vážne nebezpečenstvo opomenutia toho, čo stanovuje samu prirodzenosť ľudskej osoby, i privádzania jej do role obyčajného predmetu analýzy.“ Por. Ján Pavol II. *E' necessario determinare le condizioni etiche della ricerca Quando è in causa l' uomo si va oltre la sola scienza*. No.4. (Udienza: la traduzione italiana del discorso del Papa ai partecipanti alla Plenaria della Pontificia Accademia delle Scienze - Città del Vaticano 28.10.1994) In: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II.*

života, nakoľko sa o fyzický život opierajú a môžu sa integrálne rozvíjať iné hodnoty ľudskej osoby⁸.

Avšak bolo by mylné domnievať sa, že Ján Pavol II považuje duchovnú aktivitu človeka za najvyššiu formu ľudského života. Ľudský život v jeho učení dosahuje *apogeu*m v transcendentnom rozmere jeho existencie, pretože v ňom sa ľudská osoba stáva účastníkom na živote Božom. V pápežovom učení sa teda hodnota ľudského života nezdôvodňuje výlučne jeho odlišnosťou vzhľadom na primárneho darcu, ktorým je Boh alebo len kvalitatívnou diferenciáciou medzi človekom a svetom ale i duchovnou kvalitou, ktorou je obdarovaný len človek. V človekovi darováva Boh niečo zo seba samého – svoju vlastnú ikonu, čím sa človek stáva znakom Božej prítomnosti⁹. Hodnota ľudského života sa teda odvodzuje nielen z ľudskej existencie v dočasnej perspektíve ale i z toho, čo je zmyslom a cieľom existencie človeka už v čase – transcendentný cieľ, čiže trvalá osobná účasť na Božom živote. Tento fakt implikuje skutočnosť, že termín hodnota u pápeža znamená aj kategóriu svätosť alebo posvätnosť života človeka.

V učení Jána Pavla II o rešpektovaní ľudského života možno reflektovať koncentráciu na antropologickú koncepciu človeka¹⁰, ktorá je východiskovým bodom jeho učenia o úcte voči ľudskému životu. Antropológia Jána Pavla II je syntézou biblického zjavenia a filozofického uvažovania, opierajúceho sa o svetlo prirodzeného ľudského rozumu, čiže o interdisciplinárne vedecké poznatky. Jadrom tohto antropologického konceptu človeka je teológia stvorenia, vtelenia a vykúpenia¹¹, od čoho sa odvodzuje a primárne zdôvodňuje dôstojnosť ľudskej osoby. Téma dôstojnosti ľudskej osoby sa objavuje v celom učení Jána Pavla II, primárne však v teologickej perspektíve a až sekundárne vo filozofickej¹², pričom osoba je mierou a kritériom ľudského konania¹³. V učení Jána Pavla o úcte voči ľudskému životu sa komplexne prezentuje *relatio* medzi *fides et ratio* (vzťah viery a rozumu) , *persona*

⁸ Kongregácia pre náuku viery. *Donum vitae*. Úvod. 4

⁹ Por. Ján Pavol II. *Evangelium vitae* 34.

¹⁰ Už v prvej encyklike *Redemptor hominis* pápež schematicky naznačil jadro svojho pontifikátu, ktorým je ľudská osoba v dočasnej i transcendentnej perspektíve.

¹¹ Širšie na túto tému por. R. Balák. *Theological-moral Justification for the Respect of Life in the Context of Tertio Millennio*. In: Journal of health management and public health Vol 5 No 3-4/2001 s. 9n. Scranton 2001 USA. Pápež vo svojom zdôvodnení rešpektovania ľudského života vychádza zo starotestamentálnej teológie stvorenia, pričom toto biblické východisko svedčí o dôležitosti rešpektovania najvyššej autority transcendentného charakteru v duchu autentickej pokory a zadosťučinenia zákonu slobody. Život človeka sa tu javí ako veľké dobro, ktoré je svedectvom a zjavením Boha v človeku, znamením Božej slávy a prítomnosti (Por. *Evangelium vitae* 34). Potvrdenie exkluzivity ľudského života v teológii vtelenia, objavujúcej sa v novotestamentálnej časti biblického posolstva o ľudskom živote je súčasne vyjasnením celej pravdy o dare života, pretože evanjelium života je v samom srdci a jadre posolstva Ježiša Krista (Por. *Evangelium vitae* 1), ktorý prináša dar života človekovi, aby ho človek obsiahol v hojnejšej miere (Por. Jn 10, 10). V novotestamentálnom chápaní je život prezentovaný nielen v dočasnom rozmere (Por. Lk 1, 75; Sk 17, 28; Rim 7, 1 – 3) ale i v nadčasovom rozmere, ktorý spočíva v realizácii plnosti tohto života v Božej prítomnosti, čiže v interpersonálnom vzťahu Boha Stvoriteľa, Spasiteľa a Vykupiteľa s človekom. V Osobe Ježiša Krista sa najplnším spôsobom zjavila hodnota ľudského života, kde práve paschálne tajomstvo vykúpenia dosahuje svoje *apogeu*m. Kristus, dokonalý obraz neviditeľného Boha, svojím životom, smrťou a zmŕtvychvstaním maximálne povýšil a posvätil život človeka a dal mu novú eschatologickú nádej (Por. *Evangelium vitae* 33).

¹² Do dnešnej doby sa vedú odborné diskusie nakoľko sa prejavuje filozofická reflexia Karola Wojtyly prejavuje v učení Jána Pavla II.

¹³ Ide o potvrdenie primátu osoby a jej života pred vedou a rozvojom. Por. Ján Pavol II. *La persona non la scienza è misura e criterio di ogni manifestazione umana*. No.3. (Ai partecipanti ai 81° Congresso della Società italiana medicina interna e 82° Congresso della Società italiana di chirurgia generale. Città del Vaticano – Roma 27.10.1980) In: Insegnamenti di Giovanni Paolo II.

humana et natura (vzťah ľudskej osoby a jej prirodzenosti) a *lex naturalis* a občianske (štátne) právo.

3. Teologickomorálny aspekt

V pápežove učenie o úcte voči daru života možno nazvať evanjeliom života a je hlasom cirkvi o neporovnateľnej hodnote, nenarušiteľnosti¹⁴ a vznešenosti života ľudskej osoby. Z pravdy o hodnote (svätosti) ľudskeho života pápež odvodzuje fundamentálnu morálnu normu dotýkajúcu sa genealógie, temporability, transcendentnosti¹⁵ i morálnosti ľudskeho života v komplexnej perspektíve vzťahu človeka k tomuto daru, čo potvrdzujú odvodené morálne (a súčasne etické) imperatívy pápežovho učenia¹⁶. Teologická rovina argumentácie Jána Pavla II sa intenzívne prejavuje v biblickej štruktúre v najdôležitejšieho dokumentu o ľudskom živote, ktorým je encyklika *Evangelium vitae*. Tento dokument o dare života je systematickým výkladom viery a mravnosti, vychádzajúci z premís zjavených vo Svätom Písme, pričom nemožno poprieť ich vzájomnú logickú a teologickú väzbu.

Už v titule encykliky je ukrytá intencia pápeža imanentne previazať encykliku s biblickou terminológiou, hoci samotný názov encykliky sa v biblii nenachádza. Cirkev si je vedomá že *Evanjelium života* je zverené cirkvi samotným Kristom¹⁷, a toto vedomie je živou tradíciou cirkvi, vlastne je to jedno z teologických pravidiel biblickej hermeneutiky¹⁸. Podobne ako aj v iných pápežových vyjadreniach ale špeciálne v encyklike možno reflektovať biblickú argumentáciu, pričom text dokumentu je rozdelený podľa zodpovedajúcich biblických citátov, ktoré spĺňajú funkciu *regula fidei*¹⁹.

V pápežových dokumentoch o rešpektovaní ľudskeho života možno postrehnúť analýzu biblických textov, ktoré sa vzťahujú priamo k uvedenej problematike, pričom pápežova exegéza Svätého Písma je metodologicky pastorálneho charakteru. Exemplárne sa to prejavuje v encyklike *Evangelium vitae*, v ktorej pápež metodologicky pomocou *lectio divina*²⁰ analyzuje konkrétne biblické texty vzťahujúce sa k problematike ľudskeho života. Všeobecne možno povedať, že v pápežovom učení možno reflektovať reaktúru biblických textov spolu s ich aktualizáciou, pričom pápež využíva paralelné biblické texty a odkrýva ich hlbší duchovný zmysel pre nové podmienky dnešnej doby, v kontexte adekvátneho adaptovania veriaceho človeka v novej životnej situácii.

Metodológia pápežovho teologického uvažovania v jeho učení často vychádza z dôkladnej analýzy situácie, v ktorej sa nachádza človek, čiže jeho život. V mnohých prípadoch pápež predkladá analýzu *signa temporis* dnešnej doby paralelne

¹⁴ Pápež, zdôrazňujúc substanciálnu jednotu ľudskeho ducha a tela, rozhodne odmieta experimentálne manipulovanie s ľudským životom od momentu počatia až po prirodzenú smrť. Por. Ján Pavol II. *La sperimentazione in biologia deve contribuire el bene integrale dell' uomo*. No. 3-4. (Ai partecipanti a un convegno della pontificia accademia delle scienze. Città del Vaticano – Roma 23.10.1982) In: Insegnamenti di Giovanni Paolo II.

¹⁵ Por. Ján Pavol II. *Evangelium vitae* 39 a 52.

¹⁶ Por. Ján Pavol II *Evangelium vitae* 40n.

¹⁷ Por. Ján Pavol II. *Evangelium vitae* 2.

¹⁸ II Vatikánsky koncil. Konštitúcia *Dei Verbum* 9-10, 12.

¹⁹ Encyklika má úvod, 4 kapitoly a záver pričom celkový počet iniciačných biblických citátov je 32, z toho 5 v prvej kapitole, 11 v druhej kapitole, 6 v tretej kapitole, 7 v štvrtej kapitole a 3 v závere, v ktorých je citovaných 16 biblických kníh.

²⁰ Tu sa naplno prejavujú štyri fundamentálne elementy danej metódy, totiž pápež postupuje od *lectio* (Por. *Evangelium vitae* 7) cez *meditatio* (zamyslenie a obsahová reflexia jednotlivých ideí. Por. *Evangelium vitae* 8 – 24) k *oratio* (prítomná v celej encyklike a špeciálne v jej závere. Por. *Evangelium vitae* 105) spolu s *contemplatio* (charizmatické chápanie problému a apel k *actio*).

s biblickým zjavením²¹ v kontexte celej histórie spásy a v kontexte náuky Magistéria cirkvi, zohľadňujúc jeho historický rozvoj. Primárne morálne normy obsiahnuté v pápežovom učení (ale najmä v encyklike *Evangelium vitae*) sú prezentované v širokom kontexte ekonómie spásy, v ktorom dominuje kristocentrický aspekt.

4. Vzťah medzi etickou a právnou rovinou problematiky

Keďže sa pápež často kriticky vyjadroval k situácii v spoločnosti ohľadom (ne)rešpektovania ľudského života v kontexte vzťahu medzi *lex naturalis et legislatio* (občianske-štátne právo), je potrebné osvetliť z čoho pápež vychádza vo svojom postoji. V prvom rade ním (dávnejšie) prezentovaná personalistická norma *persona affirmanda propter se ipsam*²² kategoricky vylučuje ospravedlnenie odobratia života nevinnnej ľudskej osoby bez ohľadu na prezentované dôvody. Teda nie možné súhlasiť s právom, ktoré odoberá akékoľvek dobro nevinnnej ľudskej osobe, nie je možné ani rešpektovať štát, ktorý cháni materiálne dobrá občánov ale legislatívne vyníma z tejto ochrany ich život (ich existenciu), čiže človek sa od prvého momentu svojej existencie musí báť o svoj život. Takto sa z právneho štátu stáva štát tyranie a totality, čiže sa jedná o totalitnú deformáciu súčasného liberálneho demokratického štátu²³. Predsa obrana človeka (jeho života) je v duchu klasickej zásady *hominum causa omne ius constitutum est*²⁴ dôvodom existencie právnej normy i štátu samotného.

Intenzívna erózia svedomia²⁵ človeka spôsobila, že na základe zásady demokratickej väčšiny²⁶ jestvuje právo, ktoré vyníma spod akejkoľvek ochrany vraždených nevinných, pričom cháni tých, ktorí vraždia, dokonca podporuje ich „slobodný výber vraždit“ (pro choice) garanciou kvalifikovanej pomoci zo strany štátu pre jeho bezpečný priebeh, zabezpečujúc ich tak pred akoukoľvek právnou zodpovednosťou. Čím sa stal takýto štát, ktorý povýšil bezprávie na právo, ak nie tým, čo povedal už Augustín a po ňom zopakoval kardinál Ratzinger: prestal byť štátom a stal sa veľkou bandou zbojníkov a lotrov²⁷.

Je nevyhnutnosťou poukázať na ešte dôležitejšiu skutočnosť, vyplývajúcu z celého pápežovho učenia: nie je možná komparácia práva na život s inými ľudskými právami²⁸, ktoré náležitým spôsobom chránia určité spektrum dobier (rozličného

²¹ Por. Ján Pavol II. *Evangelium vitae* 7 – 10.

²² Tu sa primárne vychádza z etickej roviny problému a poukazuje sa na univerzálnu záväznosť tejto zásady bez výnimky. Por. K. Wojtyła. *Miłość i opowiadalność*. Lublin 1960.

²³ Širšie na danú tému por. M. Schooyans. *Le derive totalitaire du liberalisme*. Paris 1991.

²⁴ Človek stanovuje centrum právneho systému a právo je právom len v takej miere, v akej je jeho fundamentom človek a pravda o ňom.

²⁵ Por. Ján Pavol II. *Evangelium vitae* 24.

²⁶ Keďže v autentickej demokratickej spoločnosti ide o práva každého človeka (princíp spravodlivosti) vynára sa otázka: načo je zásada demokratickej väčšiny? Na to aby sa hľadal najlepší spôsob ako najlepšie slúžiť všetkým občanom bez výnimky. V momente kedy sa prestane táto zásada takto chápať, demokracia pomocou formálnej štruktúry (zásada väčšiny) začína realizovať vlastnú samovraždu. Vraždenie nevinného života - to je útok vraha, ktorým je *horrible dictu* štát (*in sensu stricto* všetci občania, ktorí s tým súhlasia a nielen tí, ktorí aktívne realizujú túto vraždu). Tento akt vraždy nevinného života je súčasne aj aktom samovraždy zákonodarcu. Ak teda ide v demokracii o práva človeka a o zásadu väčšiny, tak je tu otázka: čo sú práva človeka? Veď človeka možno rešpektovať ako človeka len vtedy, keď sa rešpektuje jeho fundamentálna hodnota, ktorou je jeho život. Nie je možné vyjadriť „áno“ človekovi bez „áno“ jeho životu – jeho existencii, čiže ten subjekt, ktorý nerešpektuje ľudský život nerešpektuje ani človeka: Paradoxne na druhej strane štát chráni materiálne poškodených (obete) a trestá tých, ktorí prestupujú právo v materiálnej sfére, lenže bez určitých konkrétnych materiálnych vecí možno žiť a existovať, ale bez života nie je možné žiť.

²⁷ Por. Augustín. *De civitate Dei IV 4 C Chr XLVII 101*. taktiež J. Ratzinger. *Das Wendezeit für Europa? Diagnosen und prognosen zur Lage von Kirche und Welt*. In: *Deutsche Tagespost*; Die Presse, *KNA ökumenische Information* Nr. 14/15 1991 Wien s.5-16.

²⁸ Pápežov apel, akcentujúci primát práva na život, ktoré je fundamentom všetkých ostatných práv, je nasmerovaný ku každému človeku, lebo to nie je otázka viery alebo nevery, keďže ide o integrálny

druhu) prospešných človekovi avšak nie nevyhnutných k jeho existencii. Tam, kde sa pojednáva o ľudskom živote tam sa v skutočnosti jedná o človeka, o konkrétnu, reálnu ľudskú osobu, ktorá žije – existuje, Život predsa nikto „nemá“ (nevlastní) tak ako iné dobrá (dom, peniaze, auto), teda život je skôr abstraktným pojmom *esse* živej bytosti, ktorou je človek²⁹.

**IN: FOLIA UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS Vol. XIII s.48 – 53 TRNAVA
2007 ISBN 978-80-8082-119-7**

---

a komplexný pohľad na samotného človeka. Por. Ján Pavol II. *Arbitraria e ingiusta la manipolazione genetica* No. 2, 4, 6. (Alla 35° Assemblea Generale dell' Associazione Medica Mondiale Il medico e i diritti dell'uomo. Città del Vaticano – Roma 29.10.1983) In: Insegnamenti di Giovanni Paolo II. Taktiež. *L'alternativa alla cultura della vita è la negazione della vita stessa e di ogni altro diritto dell'uomo*. No.2. (Alla IX Conferenza del Pontificio Consiglio per la Pastorale della Salute e prima Plenaria della Accademia per la vita. Città del Vaticano – Roma 26.11.1994)

²⁹ Vivere nihil aliud est,quam esse in tali natura. Por. Tomáš Aquinský. S.Th.I q.18 a 2.